

Zondagsschoolboekje

Titel: De pleegdochter uit de Vliegende Vos

Auteur: E.J. Veenendaal Jz.

Illustrator:

Uitgever: A. van Oosterzee, Amsterdam

Druk: 1

Jaar van uitgave: 1878

DE PLEEGDOCHTER UIT „DE VLIEGENDE VOS.’

DE PLEEGDOCHTER

UIT

„DE VLIEGENDE VOS.’

EEN VERHAAL VOOR OUD EN JONG.

NAAR HET ENGELSCH,

DOOR

E. J. VEENENDAAL.

A. J. H. FLÖRKE,
HILVERSUM.

Typ. J. H. WITZEL, Hilversum.

door eerlijke vrouw, op wie men zich veilig verlaten kon; en in dit opzicht stond zij boven de meer wervarende logementhouders der stad.

De eenige dienstbode of helpster, die juffrouw Wesler had, was een jong meisje, Grace Frankens geheeten. Ieder, die Grace met een weinig opmerkzaamheid gadesloeg, bespeurde dadelijk, dat zij geen bloefverwant van juffrouw Wesler was; haar schoon jeugdig gelaat sprak van een afkomst en een geslacht, dat geheel van die der Deutsche weduwe verschilde; zij behoorde namelijk tot de verstrooide kinderen Israëls en zag er uit, zooals Rachel en Rebekka op jeugdig leeftijd er moeten uitgezien hebben. Zij was geboren in de Jodenstraat of het Jodenkwartier van Frankfort, een der oudste en bloeiendste nederzettingen van de verstrooide natie in Deutschland. Handeldrijvende families hadden aldaar een schuilplaats gezocht tegen de vervolgingen van vroeger tijd in Spanje en Italië, in Polen en Bohemen. De meeste dier families waren erin geslaagd haar schatten mede te brengen. Frankfort was toen, wat het nog heden is, een middelpunt van den Deutschen handel; en wat het thans niet meer is, een vrije stad, bestuurd door haar eigen verkozen magistraat en bereid om alle vreemdelingen welken te heeten, die met geld of bekwaamheden haar handel kwamen vermeerderen. En zoo waren de Joden, die echte handelaars, binnen haar muren tot grooten voorspoel geraakt, zoodat hun kwartier het rijkste der stad was geworden. De voornaamste families hadden voor 't grootste deel Deutsche namen

Vóór ruim honderd vijftig jaren stond op 't oudste gedeelte der stad Frankfort aan de Main een ouderwetsch logement, bekend onder den naam van de Vliegende Vos," naar het uithangbord, dat boven de deur heen en weder bengelde.

De overlevering zeide, dat dit gebouw in vroeger dagen zeer druk bezocht werd; maar tijden en zeden waren veranderd, handelaars en reizigers bezochten de nauwe straat, waarin het logement stond, niet zoo druk meer als voorheen, en de Vliegende Vos" werd alleen door zulke reizigers bezocht, die aldaar wenschten te vertoeven, omdat het huis fatsoenlijk en de prijzen laag waren, of door voorzichtige burgers, die deze stille en afgelegen herberg het meest geschikt achtten, om er zaken van bijzonder gewicht al te handelen. Dat oude, weinig bezochte huis werd bestuurd door juffrouw Wesler, een kinderloze weduwe met sneeuwwit haar. Zij konde bij 't gaan op een stok, want zij had den leeftijd bereikt, waarop de wachters des huizes beven en de sterke mannen zich krommen. Maar zij was bekend voor een door en

aangenomen, om daarvoor den volksmaat af te wenden, een maatregel, die bij de rondzwervende en vervolgde Israëlieten vrij algemeen was. Als een der voornaamste families stonden de Frankens bekend.

Die firma was ruim tweehonderd jaar vóór den tijd, waarop ons verhaal begint, uit Polen gevlucht. Zij dreef een uitgebreiden handel in bont en lijne lakens. De leden dezer familie waren velen in getal, bijna allen rijk en bij Joden en Christenen in grootte achtting. Een spruit was er echter, een arme wees, die niet veel geteld werd en een onderkomen had gevonden in het huis van haar naasten bloefverwant Mozes Frankens, den neef haars vaders en het hoofd der schatrijke firma.

Mozes had een vrouw en drie dochters, die, als zij de synagoge en feesten bezochten, in het kostbaarste bont en het heerlijkste fluweel gekleed en met de prachtigste juwelen versierd waren; maar de kleine Ruth, die van achter de trap of uit een schuilhoekje al die pracht mocht bekijken, was zoo poover gekleed, dat Frankens's dienstboden haar voor een soort van schandvlek der firma beschouwden, en het kind steeds als een struikelblok op hun weg behandelden.

De nauwe straat, waarin de Vliegende Vos" stond, lag achter de Jodenstraat, en de achterdeur van Mozes Frankens's woning kwam uit op een gang, dicht bij de ouderwetsche herberg. Door dien gang werd de aan zichzelf overgelaten kleine Ruth bekend met juffrouw Wesler, die toen reeds oud en zwak werd, en kort te voren haar man had verloren. De bejaarde

en kinderlooze weduwe was niet een dergenen, die treuren zonder hoop. Zij was een geloovige-Christin, en werd door 't geloof in Hem, die de steun der wduwen beloofte te zijn, in sterke mate vertroost; en ten opzichte van haar ontslapen echtgenoot kon zij zeggen: »Zalig zijn de dooden, die in den Heere sterven.»

Het oprechte geloof brengt oprechte liefde voort, en als juffrouw Wesler het arme, verwaarloosde kind bij haar deur zag wandelen, in de hoop, dat zij een booschap mocht doen en daardoor een vriendelijk woord of een bewijs van belangstelling mocht ontvangen, dan werd haar liefdevol hart met deelneming vervuld ontrent de wees uit Abraham, het meisje, dat door haar eigen geslacht zoo weinig geteld werd.

In dien tijd was, zelfs onder de Protestanten in Frankfort, het algemeene vooroordeel sterk tegen de Joden. Zij werden wel niet meer om allerlei nietige redenen vervolgd, zooals in vorige eeuwen; en de oude dwangvetten, die de Israëlieten verplichtten, den eed op een zwijnenvel af te leggen, op beschen varkensvleesch te kooplen, en een merkteeken op den rechterschouder te dragen, waren wel sedert de Hervorming grootendeels ingetrokken, maar er heerschte nog zoo veel schijnheiligheid en bijgeloof, dat weinig Duitsche familien een Joodsch kind in haar midden toelieten, vooral niet, wanneer er geen winst of eer meke te behalen was. Maar ofschoon juffrouw Wesler geen betere opvoeding gehad had dan de vrouwelijke stalgenooten van haar tijd, had zij toch door haar

gezond verstand en het lezen van haar Lutherschen Bijbel beter geleerd. Zij wist, dat het Israëlietische volk, hoe vervallen en verwoorpen het in latere tijden ook ware, toch de hump des levens had bezeten, toen de overige volken nog in duisternis zaten; dat onder hen het Licht was opgegaan, hetwelk de Heidenen had verlicht, en dat de Joden naar Gods belofte eenmaal in de schaapskooi van den Goeden Herder zullen opgenomen worden, en dan dat Licht tot hun heerlijkheid zullen hebben. Dit geloofde juffrouw Wesler, en daarom besloot zij in het gezegende werk van Israël's herstel een weinig deel te nemen door het kind, aan welks vorming en onderricht niemand zich liet gelegen liggen, bekend te maken met den waren Messias, in wien Abraham, Izaak en Jacob geloofden.

De kleine Ruth zag zich door juffrouw Wesler vriendelijk verwelkomd in haar woning; door niemand was zij tot dusver met zoo veel belangstelling en liefde toegesproken. In woorden geheel naar haar bevattings leerde zij den inhoud des Evangelies van de lippen der weduwe en daarna uit den Bijbel, dien juffrouw Wesler haar, zoo veel tijd en onstardigheden liet toelieten, leerde lezen.

Met dit vriendelijk onderwijs gingen er jaren voorbij, en het weeskind groeide op tot een schoon, werkzaam, en boven haar jaren verstandig en bescheiden meisje. Onder de vruchtbare werking des Heiligen Geestes had haar jeugdig gemoed de zaligmakende waarheid in Christus Jezus, in geloof en hoop onteld, hetgeen

alle aardse schatten overtreft. Evenals Ruth uit den ouden dag was zij bereid, het geslacht en den godsdienst, waarin zij geboren was, te verlaten en haar lot te deelen met de Christelijke weduwe, die de eenige vriendin was, welke zij ooit als zoodanig had leeren kennen, en die bij haar de plaats van ouders en bloedverwanten vervulde.

Juffrouw Wesler, die, toen zij door onderdom en zwakte hulp behoefde, het meisje tot hulp genegen vond, nam Ruth langzamerhand als een liefhebbende dochter en trouwe steun in hart en huis op. In het huis van den rijken koopman werd de arme wees door niemand gemist. Mozes Franksen en zijn familie waren er goed van gediend, dat het arme nietje, dat toch niets bezat, nu waarschijnlijk haar eigen brood als dienstbode bij een heiden kon verdienen, en zij niet meer voor haar behoeften te zorgen. Zij waren zoozeer verdiept in wereldsche zaken en stelden zoo weinig belang in hetgeen Ruth deed of betrof, dat niemand immer wist, dat zij het Evangelie had onteld; zij werden er eerst mede bekend, toen het meisje eindelijk op aanraden van juffrouw Wesler het besluit nam, openbare belijdenis van 't Christendom af te leggen en in de Christelijke kerk goddoot te worden. Toen ontbrandte de toorn der Franksens op 't allerleest. Er was bij de Joden evenzeer als bij de Christenen veel bijgeloof. Eeuwen van vervolging en snadelijke behandeling hadden het te dieper doen inwortelen. De familie van den koopman hing, gelijk zoovele Joden, aan de letter der Mozaïsche wet, ofschoon

zij weinig van haar geest kenden; en terwijl zij haar ceremoniën nauwkeurig in acht namen, zagen zij de verplichtingen voorbij, welke de wet oplegde. Dat haar niet in verwaarloozing en onwetendheid opgroeide, of aan de zorg en barmhartigheid eener vreemdelinge werd overgelaten, o, dat kon men toelaten, maar het denkbeeld, dat zij openlijk een Christin werd, kon men geen oogenblik verdragen.

De Franksens begonnen opeens te toornen, dat Ruth een bloedverwante van hen was. Zij wilden hun lieve nicht den dienst der weduwe doen verlaten; zij hadden een betere betrekking voor haar gevonden; de koopman dacht er ernstig over, haar als zijn vierde dochter in zijn huisgezin op te nemen, en een hunner jeugdige bloedverwanten wenschte, overeenkomstig de gewoonte van vroegtijlige verloving, destijds in de Jodenstraat gebruikelijk, haar hand te vragen.

Juffrouw Wesler doorzag die betamelijke voorwettels zeer goed. Ook de arme Ruth begreep wat dit alles betekende; zij kende haar eigen volk te wel, en beefde bij de gedachte van in hun handen te worden overgegeven. Zij had wel eens gehoord, dat Joodsche ouders liever hun eigen kinderen ter dood brachten, dan dat zij hen belijdenis lieten afleggen van het Christendom; en wat kon van de Franksens verwacht worden?

«Laat mij bij u blijven!» smeekte het verschrikte meisje, die haar armen om den hals der weduwe sloeg; »zij zijt de eenige vriendin, die ik in deze wereld heb; vader en moeder zijn dood, ik heb broeder

noch zuster, en al had ik die, zij zouden zich misschien toch mijner niet aantrekken; maar de Messias, dien gij mij hebt leeren liefhebben en volgen, zal dit wel ik kan Hem niet verloochenen, en daartoe willen die menschen mij juist brengen. Laat mij bij u blijven, juffrouw Wesler. Ik word iederen dag sterker en hoop u van groot nut te zijn. Ik wil liever uw dochter zijn dan die van Mozes Franksen, ja liever dan de erfgemaat van al zijn schatten, want wár alles wensch ik als een Christin te leven en te sterven."

"Gij zult bij mij blijven, en mijn dochter, het kind mijns ouderloos, zijn. De Heere heeft mij u gegeven als een lam, dat uit de huilende wildernis aan Zijn kuddé toegevoegd is," zei de weduwe, en drukte het schoone meisje aan haar boest, die warm klopte van liefde en toegenegenheid. "Die hartvochtige bloelverwanten, welke geen hart voor u hadden, toen ge een onderloos kind waart, mogen u niet dwingen den Zaligmaker te verloochenen, in Wien gij onder mijn gering dak hebt leeren gelooven. Maar," voegde zij er met voorzichtigheid bij, "breng mij mijn mantel en ga met mij naar domine Hertsman, onder wiens bediening ik dertig jaren lang verkeerd heb. Wij willen hem onzen toestand openleggen, opdat hij er de regeering der stad van verwittige; want ik twijfel niet, of Mozes Franksen zal niets onbeproefd laten, om u uit mijn hoede te verwijderen; en rijke menschen hebben veel invloed."

Juffrouw Wesler en haar aangenomen dochter deelden domine Hertsman, den getrouwen en ijverigen

tegenwoordigheid zijner arme gemeente. Juffrouw Wesler stond als doopmoeder en gaf haar eigen naam aan het Joodsche weesmeisje, die nu Grace, in plaats van Ruth Franksen heette. Ware zij de erfgemaat van een rijk koopman in de Jodenstraat geweest, dan zou haar bekeering en haar doop veel opschudding verwekt hebben, maar de arme woe en de vriendelijke weduwe, die haar beschermde, keerden naar de ouderwetsche herberg terug, zonder dat er acht op gegeven werd, behalve door den godvruchtigen leeraar en de stille bureu, aan wie haar merkwaardige geschiedenis bekend was. Juffrouw Wesler en Grace waren met haar nederig lot tevreden en haalden in stille afzondering kunnen leven en sterven, indien er geen menschen geweest waren, die haar dit wilden beletten. 't Was Mozes Franksen en diens talloze bloelverwanten en aanhangers verboden, juffrouw Wesler en haar aangenomen dochter enig leed te doen, en daar zij voor de regeering en de wetten van Frankfort vreesden, deden zij haar wel niet openlijk kwaad, maar de steden waren in dien tijd niet zoo goed geregeld en onder politietoezicht als nu, en kwalijkgezinde menschen konden, wanneer zij rijk waren, hun minder welvarende bureu leter verdrücken en bemoeielijken dan thans. Niemand kon bewijzen, dat de Franksens anderen opdruisten, maar dit is zeker, dat jurgens stoenen naar Grace en de weduwe wierpen, wanneer zij het waagden uit te gaan; geringe vrouwen vervolgdde haar met smaad- en scheldwoorden, en geen van beiden durfde een deel der Jodenstraat

predikant der armste gemeente in Frankfort, haar tot mede. Hij kende de jonge Jodin, wist van haar toenemende kennis in de Evangelie-waarheid en stelde groot belang in haar; ook hij achtte het noodzakelijk haar in veiligheid te stellen tegen de vooroordeelen en vreesde handen der bewoners van de Jodenstraat.

Toen de weduwe den volgenden dag voegde aan Mozes Franksen zijn lieve nicht over te geven, en Ruth zelve weigerde met hem mede te gaan, wendde hij zich onmiddellijk tot de regeering der stad. Vrees voor de bureu, die juffrouw Wesler zeer hoog achtten en haar Christelijke liefde voor het weesmeisje konden, hielden hem terug van andere dan wettige middelen. Maar domine Hertsman had de zaak der weduwe en der woe reeds bij den burgemeester bepleit; en nadat beide partijen gehoord waren, besliste de regeering, dat Ruth zou voorkomen en volgens eigen keus, of bij juffrouw Wesler blijven, of bij de Franksens terugkeeren.

Ruth verscheen, en gaf, in antwoord op verscheidene vragen, die de burgemeester haar deed, haar ernstigen wensch te kennen, om bij de weduwe te blijven en als Christin te leven en te sterven; en zij deed dit zoo duidelijk en toch zoo bescheiden, dat de geheele Raad zijn toestemming gaf en den Franksens beval, om, zoo zij zware straffen wilden ontgaan, juffrouw Wesler en het meisje, dat voortaan als haar dochter moest beschouwd worden, niet vrede te laten. Kort en tijd daarna werd Ruth door domine Hertsman naar de gebruiken der Luthersche kerk geloopt in

doorgaan, uit vrees voor het gemeen, dat op haar wilde toeschieten.

Om aan die vervolgingen te ontkomen, hielden de oude vrouw en het jeugdige meisje zich zooveel mogelijk binnen de dikke muren van de Vliegende Vos, althans binnen de grenzen harer nauwe straat, aan welker ingang de kerk van domine Hertsman stond. In die kerk kon men haar in haar net Zondagsgewaad icleren Zondag naast elkander zien zitten. Daar lazen zij dan uit een en denzelfden bijbel met grooten druk; — want boeken waren in die dagen dure zaken. Grace koesterde de hoop, dat haar rijke vijanden mettertijd haar zouden vergeten; maar liefdelooze menschen zijn trouwe dienaars van hun booze driften, en de Joden hebben een taai geheugen. Maanden verliopen er, en nog altijd waren de schimpwoorden en scheldnamen even overvloedig als voorheen, en was 't gevaar van de Jodenstraat door te gaan niet minder groot. Maar eertlang werd de aandacht der bewoners van de straat zooveel als van de geheele stad door een zaak van veel grooter belang gewekt. Laet ik u dit eens vertellen.

II.

Frankfort, dat in die dagen een vrije stad was, en door kleine en groote Staten zich omringel zag, was najverig op zijn vrijheden. 't Was toen een onrustige tijd. De krijg, die in de geschiedenis bekend staat als de Oostenrijksche Successie-oorlog, beroerde geheel Duitschland en bijna geheel Europa, en de sterke muren en poorten, die in dien tijd de stad insloten, maar thans verdwenen zijn, werden van zonsop- tot zonsderyang zorgvuldig bewaakt, opdat de krijgvoerende vorsten de stad niet overvielen. Deze voorzorgen werden echter vrij wat minder in acht genomen, toen de herfstmaas naderde en kooplieden van verre en nabij, benevens allerlei goederen de stad binnenkwamen. Of de nieuw aangekomenen dan wel de bevolking er schuld aan was, kon niemand zeggen, maar 't is zeker, dat omstreeks dienzelfden tijd zich een gerucht verspreidde, dat de Joden een samenzwering smeedden om de stad over te leveren aan den keurvorst van Beieren, een der medelingsers naar de betwiste kroon.

Van verraad tegen de regeeringen, onder welke de

17

Joden leefden, werden de Israëlieten in vroegere eeuwen terecht of te onrecht beschuldigd. De guldigheid, welke de Apostel de wortel van alle kwaad noemt, had hen meermalen aangestreven om de rol van verrader te spelen, en zelfs om goede meesters met slechte te verwisselen. Diezelfde gebzucht maakte hen bij de bevolking van ieder land te verachtelijker, naarmate zij grooter rijkdom verwierven, want door dien grooteren rijkdom werd hun woekerhandel, die door hun eigen wet straggelijk verboden, en toch een zoo algemeene karaktertrek hunner handelingen was, te drukkender en in wijder kring geroevid. De kooplieden, bankiers en geldschieters, zoo kleine als groote, uit de Jodenstraat, hadden niet anders gehandeld en de volksaat was hun doel geworden. In vorige eeuwen, eeuwen van duisternis en onwetendheid, had het bijgeloof allerlei afschuwelijke vertelseltjes omtrent heimelijk uitgevoerde plechtigheden van den Joodschen godsdienst verzameld en geloofd, ten einde daardoor de Joden vrijer te kunnen plunderen en vermoorden. Die tijden waren thans — nu ons verhaal plaats grijpt — voorbij; maar nog altijd stond de Jood bij 't volk, ten opzichte van eerlijkheid en goede trouw, in slechten naam. De bevolking van Frankfort hechtte geloof aan de vermeende samenzwering en rakkende bijzondere grieven op, die dezen en genen van Israëlietische zijde wel eens hadden ondervonden, en dit was natuurlijk brandstof op den haard hunner vaderlandslievende verontwaardiging.

Van dag tot dag wies het gerucht in kracht. Men

18

wist, dat de stedelijke regeering waarschuwend brieven van haar agenten in de naburige Staten ontvingen had en langdurige en drukke beraadslagingen over dit onderwerp hield. Twee of drie reizigers, die er verdacht uitzagen, waren bij de stadspoort in hechtenis genomen. Een koerier, die naar Mozes Franksen reed, werd onderweg in arrest genomen, en uit de brieven, die hij bij zich had, bleek, dat de rijke koopman in geheime correspondentie stond met den gevreesden keurvorst.

De stadsregeering bestond uit voorzichtige mannen, die tegen de belasting betalende en welvarende Jodenstraat eerst dan tot uiterste maatregelen zouden overgaan, wanneer de schuld harer bewoners duidelijk was aan 't licht gebracht. Maar terwijl de regeering waakte en talmde, namen de vrees en de gisting onder de bevolking toe. Des daags verlieten mannen hun werk, om op de hoeken der straten, in groepjes, opgewonden gesprekken te voeren, of onder de vensters hunner twee burgemeesters van dezen met dreigende taal te vorderen, dat zij de Joodsche verraders verbanden; en des nachts hield wel de helft van Frankfort's ingezetenen de wacht in hun eigene huizen, ten einde tegen den plotseligen inval des vijands op hun hoede te zijn.

De onrust van 't publiek was groot. Zij waakte ook over tot de nauwe straat, waarin »de Vliegende Vos» stond. De bureu van juffrouw Wesler geloofden vast, dat de eerste gevolgen van 't verraad der Joden hen zou treffen, omdat zij 't dichtst bij het Jodenkwartier

19

woonden, en zij keken met zeker wantrouwen naar Grace Franksen, een dochter uit dat gevaarlijke volk. Maar juffrouw Wesler zeide: »Zoo de Heere de stad niet bewaart, te vergeefs waken de wachters. Buren, stelt uw vrouwen op Hem; vervult uw aardse beroep en laat u niet ontrusten door ieder ijdel gerucht, dat zeer goed enkel het werk van booze tongen kan zijn. Het Joodsche volk heeft overvloed van werk te doen, ook zonder dat zij vorsten behulpzaam zijn om onze goede stad in beroering te brengen en hun eigen handel te doen ophouden.» Maar haar bureu sludden het hoofd en merkten aan, dat men ook wel al te liefderijke gedachten kon koesteren; dat de juffrouw haar vrienden uit de Jodenstraat toch beter behoorde te kennen, en dat zij voor zich liever niet zoo dicht bij hen woonden, en bij 't loskarsen van 't onweêr niet gaarne zouden blootgesteld zijn aan hun kwaadwilligheid. Bovendien hoopten zij, dat dat gedoopte meisje ten slotte mocht blijken niet van hetzelfde alibi te wezen als geheel haar gehate geslacht.

De wettue kon hen niet overtuigen en wilde niet met hen twisten, maar hield zich met Grace stil in haar huis, zoals zij tot dusver gedaan had. Zij hadden geen hulp noodig; want het ouderwetsche logement werd nog altijd op de eenvoudige wijze voortgezet, die in geheel Duitschland heerschte, toen het eenvoudige uithangbord »de Vliegende Vos» het eerst geschilderd werd. Ieder reiziger moest zijn eigen staknocht, verzorger en kok zijn. Het deel van het huis, dat door de logementhoudster bewoond werd,

was geheel afgescheiden van het doel, dat voor 't publiek bestemd was. Het laatste bestond uit een groote kamer gelijk met de straat en voorzien van ruwe banken en tafels, benevens een onderwetsche kachel, — terwijl drie kleinere kamers met dergelijk eenvoudig luistraad tot slaapplekken dienden. Het eerste gedeelte bevatte de tweede verdieping; »de Vliegende Vos» stroomde niet hooger; één kamer, de geheime kamer geheten, waarvan de deur en de vensters met zware gordijnen voorzien waren, was tot gebruik bestemd van zulke gasten, die liefst een afgezonderd vertrek tot behandeling van zaken hadden. Die kamer was op bijzondere tijden menigvuldig ten gebruikte gevraagd. Aldaar waren vóór 't begin van den Dertigjarigen Oorlog groote handels- en burgerlijke zaken besproken, en nog altijd werd die geheime kamer van juffrouw Wesler gebezigt door bedachtzame burgers, wanneer zij meer dan gewone reelen hadden om zich aan loerende oogen en luisterende ooren te onttrekken.

Zulke redenen schenen bij 't naaleren der herfstmaand van overwegend belang te zijn bij een gewoon aantal mannen; ten minste de weduwe en Grace merkten het op. Kooplieden, die haar bekend waren, en vreemdelingen, die zij nooit te voren gezien hadden, hadden in die afgezonderde kamer zaken te veroffenen. 't Schenen wel zeer geheime zaken te zijn, want zij kwamen altijd, als 't reeds duiste was, door de open deur aan de straat naar binnen; zij kwamen een voor een, hoogstens twee te gelijk, en slopen dan langs de steenen trap naar boven, om niet de aandacht te trekken

De buren der weduwe dachten, dat zij dan toch nu wel van 't algemeen gevaar moest overtuigd zijn; en dat zij anders al zeer weinig verstand bezat. Te midden van al die onrust werd juffrouw Wesler ziek. Of liever, de onde dag met zijn gebreken verplichtte haar veel te bed te blijven, en waarschuwde haar, zooals zij zeide, dat de weinige en kwade dagen ten einde liepen. Toen werd het brood, dat zij op het water geworpen had, door de bejaarde en eenzame weduwe gevonden. De arme Jodenwees, aan wie zij niet slechts geleerd had wat voor dit leven nuttig is, maar welke zij ook den weg tot het eeuwige leven gewezen had, was haar onvermoede verzorgster en haar vriendelijke troosteres.

Grace bestuurde al de huishoudelijke zaken, handhaafde de regels en de orde in de onderwetsche herberg en hield de wacht aan juffrouw Wesler's bed. Toen de goede vrouw begon te herstellen, bevroop haar de vrees, of Grace's jeuglig gestel door veel arbeid en weinig rust ondermijnd werd. Op zekeren avond merkte zij op, dat het meisje er zoo bijzonder bleek en afgemat uitzag. Nu verzette zij zich zóó sterk tegen haar opblijven, dat Grace er eindelijk in toestemde, zich ter rust te begeven, op voorwaarde dat zij mocht slapen in een groote bedstede in den dikken muur der kamer, anders de bevoorrechte slaapplek van het linnengoed, dat nog leden de trots van iedere Duitsche huisvrouw is. Juffrouw Wesler stelde hierin gaarne toe, omdat die bedstede, of liever die aloof, ruimte genoeg bevatte. Grace maakte alles voor den

van dezen en genen reiziger, die in de gelagkamer beneden was. In 't eerst kwamen er weinig bezoekers, maar hun aantal nam gestadig toe, totdat zij de geheele geheime kamer vulden, terwijl hun vergaderingen met iederen avond langer en later duurden.

't Was vreemd, dat juffrouw Wesler zich niet verontrustte over die aanhoudende bijeenkomsten, die in haar gewoonlijk vreedzame woning gehouden werden; maar de stille wijze, waarop de bezoekers kwamen en gingen, het feit, dat nooit niemand onder hen luide sprak, en dat zij maar weinig wijn gebruikten, deden de weduwe gelooven, wat eenigen harer bekenden hadden vermoed, dat zij een groot handelsplan voor de aanstaande jaarmarkt ontwierpen, en dit het liefst in de kamer van juffrouw Wesler deden, om de opmerkzaamheid van medelingers in den handel te ontgaan. Zulke geheime beraadslagingen waren in dien tijd onder handelaars meer gebruikelijk, en juffrouw Wesler was met deze verklaring dan ook tevreden. De vergaderingen in haar geheime kamer bleven voortduren, evenzeer als de vrees en de gisting in de stad; met iederen dag scheen er meer grond voor die vrees te ontstaan, want nadat weder een koerier met brieven uit de legerplaats van den keurvorst aangehouden was, vandruiden de burgermeesters een bevel van verbanning uit tegen eenige der voornaamste kooplieden in de Jodenstraat, verduubelden zij de wacht op minder sterke punten der vestingwerken, en namen zij Mozes Frankens in zijn eigen pakhuis in bewaring.

nacht geroed, las bij de bedstede der weduwe gezeten, naar gewoonte, een hoofdstuk uit den Bijbel en een psalm voor, vereenigde zich met de weduwe in 't gebed, en ging toen slapen, onder beding dat juffrouw Wesler haar zeker zou roepen, indien zij het een of ander mocht noodig hebben.

De drukke arbeid en het vele waken hadden het meisje zoo afgemat, dat zij spoedig in slaap viel, en al de zorgen en maatselijkenheden des levens voor een tijd vergeten was. Hoe lang zij aldus gerust had, wist Grace niet, maar plotseling werd zij uit haar slaap gewekt door een vreemde stem, die haar eigen naam noemde. Zij vloog op; maar de weduwe had haar niet geroepen, want juffrouw Wesler lag in een diepe rust, zooals zij zien kon bij 't licht eener kaars, die op de tafel bij haar bed stond te branden. Maar ergens in de nabijheid waren menschen in gesprek. Grace luisterde met een ontroerd hart. De aloof was door een planken beslot van de geheime kamer gescheiden. Waar dat beslot was, had vroeger een deur gestaan, die uit de kamer van juffrouw Wesler den toegang gaf tot de geheime kamer. Achter dat beslot nu zaten eenige mannen te praten. Door een opening, tusschen de planken, die anders met linnengoed beslekt was, kon zij duidelijk ieder woord hooren, dat in de aangrenzende kamer gesproken werd, en kon zij een kring van mannen rondom een tafel vol brieven en papieren zien zitten.

»Mozes Frankens!» zeide een hummer, »verliet het het meest van allen. Ik ben 't niet vergeten, hoe hij

mijn vader voor een armzalige schuld van tien daalders in de gevangenis liet zetten, en mijn broeder uit Frankfort joeg, omdat deze voor het van hem geleende geld geen vijftig procent kon betalen. Maar Mozes is er nu lekkertjes aan. De brieven, die mijn oude vriend de notaris voor hem verzonden, hebben de burgemeesters wakker gemaakt; zij zullen langzamerhand nog meer bewijzen te zijnen laste hebben: en al 't gemeene volk is er zoodanig voor bewerkt en over ingelicht, dat zij op den eersten den besten wenk gereed staan. Kortom, buren, de tijd is gekomen om een stouten aanslag op de Jodenstraat te wagen en aan onze schulden en moeijeligheden een einde te maken; en waar is onder u de man, die niet evenzeer als ik in schuld staat bij die woekeraars?"

"Nikolaas Gamarr," zeide een ander, "swat denkt gij te doen?"

"Wat ik reeds vroeger voorstelde," antwoordde de eerste spreker. "De regering gaat ons te langzaam te werk. Gij kunt ze door koeriers en brieven zooveel gij wilt ophitsen, 't helpt niets; zij slaan nog te veel het oog op de wetten en de schatten der Joden. Maar 't gepeupel staat gereed, en wij hebben agenten genoeg om het binnen vier en twintig uren op de been te brengen. Gelooft me, het zal voor ons voordien nadeelig zijn, indien wij er veel tijd over laten voorbijgaan en de zaken van nabij laten onderzoeken. Gaat overeenkomstig mijn plan te werk. Laten onze agenten de stad doorgaan en 't volk ophitsen, om morgennacht onstreeks dezen tijd, bij 't luiden der

hier gaan, opdat juffrouw Wesler en haar pleegdochter niets bemerkten."

"Gij hebt gelijk, Nikolaas Gamarr," zeide er een. "Niemand in Frankfort had de zaak beter op 't gebouw kunnen zetten," zeide een tweede; en met veel dergelijke vleierende, afschoon zacht gesproken woorden, rees het gezelschap op. Allen verwijderden zich op de gewone, uiterst stille manier, terwijl de laatste man de karsen uitbles en de trappen afsloep als iemand, wien de duisternis gemeenzaam is.

Grace bleef in een luisterende houding, totdat de laatste man zich verwijderd en de buitendeur dicht achter zich toegesloten had, en de laatste klank in de nauwe straat was weggestorven. Niettegenstaande haar jeugdigen leeftijd, was 't meisje verstandig genoeg om het goddelooze plan, dat zij in die nachtelijke bijeenkomst had hooren beramen, in zijn gevolgen te overzien, en ook om te begrijpen, door welke listen de bewoners der Jodenstraat in zulk een zware verdenking waren gebracht zoowel bij de regering als bij de bevolking van Frankfort. Onder haar Joodsch geslacht had zij wel meer gehoord van dergelijke samenzweringen, die op verschillende tijden in al de groote steden tegen hen gesmeed waren, en de vreese-lijkste gevolgen hadden; niet slechts waren daardoor de Joden met verbanning en verbeurdverklaring hunner goederen gestraft, maar ook had het woeste grauw hun woningen en pakhuizen geplunderd. Dergelijke plundering, wellicht vergezeld van moord, zou thans de buren treffen, in wier midden zij in haar

brandklok, op de Jodenstraat aan te vallen, en we zullen van de woekeraars verlost worden."

"Dat is een fiksch plan," zeiden verscheidene stemmen.

"Dat is het, al zeg ik het zelf," zeide Nikolaas Gamarr; "ik wensch, dat over mijn plan gestemd worde. Hier is een lijst van stoutmoedige Duitschers, die 't niet kunnen aanzien, dat een Christelijke stad door Jodenhanden wordt vertrappt. Ieder man beantwoorde de afroeping van zijn naam met ja of neen, en wij zullen zien, of er in onze goede vergadering geen beslistheid genoeg is, om het werk, dat we eenmaal begonnen, ook tot een goed einde te brengen."

Daarop werd een reeks namen afgeroepen. Eenige ervan waren Grace bekend, de overige niet; maar iedere naam werd beantwoord met: "Ja, ja, laat dit plan uitgevoerd worden."

"Moelig gesproken," riep Nikolaas Gamarr, terwijl hij de lijst boven zijn hoofd zwaaide; "ik wist dat gij goetkracht genoeg bezat, om een stout ontwerp te volvoeren. Vóór de zon ten tweeden male opgegaan is, zullen de looiers en lakenwevers onze wissels en rekeningen aan de Joden voldaan hebben. Ik weet, dat zij in 't bijzonder loeren op 't magazijn van Mozes Frankens, en zich daar goed van sabelkont en zijden stoffen zullen voorzien. Zij hebben lang genoeg volten stof gedragen. Maar, vrienden, zullen wij ons doel bereiken, dan moeten wij de koe bij de hoorns grijpen, en onze loij de hand zijn; en dit rijnt niet met laat opblijven. Laat ons dus dadelijk en in alle stulte van

kindsche jaren geleefd en gespeeld had, en de familie, aan welke zij 't naast verwant was. 't Is waar, zij kon de deur der oude buren nu wel niet ongedeerd voorbijgaan; en de Frankens hadden haar en haar eenige vriendin juffrouw Wesler bitterlijk vervolgd, maar Grace had kwaad met goet leeren vergeiden. "Indien de regering," zoo dacht zij, zalles maar bij tijds kon te weten komen; indien men het maar eens zeggen kon aan dien wijzen en vriendelijken burgemeester, die mij toesprak, toen ik vóór den Raad gebracht werd, zoo zou hij wel maatregelen weten te nemen, om het oproer te voorkomen, en de handelingen van die listige mannen aan 't licht te brengen." Zoo dacht Grace, en — haar besluit was genomen.

Op de toonen sloep Grace naar juffrouw Wesler's bestede. De goede vrouw werd bij haar nadering wakker en keek verbaasd op, maar zeide met haar gewone kalme: "Wat heeft u verschrinkt, mijn dochter?" Wel wetende, dat de weduwe niet licht ontstelde, al hadden ouderdom en ongesteldheid haar lichaamskracht ondermijnd, verhaalde Grace alles wat zij in het geheime vertrek had hooren bespreken, en deelde als haar overtuiging mede, dat de burgemeester, die haar in de rechtzaak met Mozes Frankens zoo wijs en vriendelijk had toegesproken, den aanval op de Jodenstraat moest voorkomen, en de samenzwering, die de stad in zooveel ontroering had gebracht, ontlaten zou, zoodra de geheele zaak hem werd blootgelegd.

"Laat mij tot hem gaan, juffrouw Wesler," zeide

zij: »ik weet dat die goede man naar mijn verhaal zal luisteren en naar de waarheid ervan onderzoek zal doen; dan zal Mozes uit de gevangenis worden vrijgelaten, en al de Franksens, mijn eigen neven, en al de oude bureu, die ik eenmaal zoo goed kende, zullen verlost worden uit de handen hunner haters.»

»Ge hebt gelijk, Grace," zeide de weduwe. »Het is een goddeloos edgessen, en de Joden zijn nog uw eigen geslacht, al hebben zij ook door hun hardvochtige en afpersende handelingen een groot deel van dit kwaad zich op den hals gehaald. Hoe spoediger de regering uw verhaal hoort, hoe beter voor de Jodenstraat en voor de stad. Maar wacht, totdat het dag wordt en er fatsoenlijke lui op straat zijn; snel dan in stilte naar den burgemeester en vertel hem alles wat gij gehoord hebt; maar draag zorg, dat niemand anders het hoore.»

De eerste burgemeester van Frankfort was wel enigszins verwonderd, toen in den vroege morgen zijn knecht binnenkwam, om te zeggen dat een jong meisje, die zich Grace Franksen noemde en bij de weduwe in »de Vliegende Vos" woonde, hem aanstonds onder vier oogen wenschte te spreken over een zaak van het hoogste belang.

»Ik herinner mij haar vel; zij is een goed meisje," zeide de burgemeester, »laat haar in mijn studeerkamer, zij heeft mij zeker iets omtrent de handelingen der Joden te vertellen," en meteen begaf hij zich naar het aangegeven vertrek, waar hij Grace Franksen afwachtte.

Had de burgemeester dien morgen over de mededeeling van Grace zich hoogst verwonderd, de bevolking van Frankfort was 't niet minder, toen zij hoorde, dat de stedelijke regering op een buitengewoon vroeg uur samengeroepen was in het raadhuys, en dat een groot aantal mannen van alle rangen, zoo burgers als vreemdelingen, — maar geen enkele Jood — op 't onverwachts waren gevangen genomen en voor den Raad gebracht, en dat op alle gewone verzamelplassen van 't volk sterke wachten waren geplaatst. Langzamerhand werd het bekend, dat men een samenzwering had ontdekt, en naarmate het onderzoek voortging, vernamen de burgers het een en ander omtrent de plannen, die den Joden waren toegeschreven; 't bleek duidelijk, dat Nikolaas Gamarr en zijn medeplichtigen de geheele zaak hadden verzonnen en bewerkt.

De regering en de voornaamste burgers waren verantwoordigd over de gepleegde schelmerij. 't Gemeene volk wilde gaarne de mannen te lijf, die van hun vrees en hun vooroordeelen zulk een misdadig gebruik hadden gemaakt, en in alle standen beledigden, welk een onrecht den edelen en niemand beledigenden Joden was aangedaan. Kortom, Nikolaas Gamarr en zijn deelgenooten in de samenzwering werden gevangen gezet, voor de rechtbank gebracht, beboet en als verraders en verstoorders der openbare rust uit de stad verbannen. Mozes Franksen werd op eervolle wijze uit de gevangenis ontslagen; zijn onschuld, zoowel als die der beschuldigde Israëlieten, werd in 't openbaar bekend gemaakt. De reeds

»Ga zitten, meisje, en vertel mij wat gij op 't hart hebt; gij kunt hier gerust alles vertellen," zeide hij, toen de deur op slot was.

»Ik heb u geen mishandeling te vertellen, edelachtbaar heer," zeide Grace met een diepe buiging, »maar mij is iets ter oore gekomen, dat ik u, naar juffrouw Wesler meent, ter wille van den vrede der stad, moet mededeelen.»

»Vertel dan maar eens op, meisje, en vrees niet, dat er u enig leed om zal geschieden," zei de burgemeester; en Grace, door deze woorden bemoedigd, verhaalde zoo duidelijk mogelijk wat in de geheime kamer van »de Vliegende Vos" besproken was.

»En kwaamt gij in zulk een haast en ijver om mij dit te zeggen in 't belang van het volk, dat u en uwe goede moeder, (want dat is juffrouw Wesler voor u geweest) zoo slecht behandeld heeft?" zei de burgemeester. »Waarlijk, Mozes Franksen en geheel zijn familie moeten weten, hoeveel zij verschuldigd zijn aan het weesmeisje, dat zij vervolgd, omdat zij zich bij de Christenen gevoegd had. De Goddelijke Voorzienigheid alleen heeft de streken dier listige samenzweerders aan 't licht gebracht. Wij hadden niet kunnen denken, dat zij tot zulke schandelijke daden in staat waren. Ga naar huis, meisje, en laat, om uws zelfs wil, niemand iets van de geheele zaak weten. Zeg dit ook aan juffrouw Wesler, die een zeer voorzichtige vrouw is, en vrees niet, dat de noodige maatregelen zullen genomen worden, om de onschuldigen aan 't licht te brengen en den schuldigen hun gerechte straf te doen ondergaan.»

verbannen Israëlieten werden in triomf onder trompetgeschal en met wapperende banieren binnen Frankfort teruggebracht, en de goede burgemeester liet niet na, aan de Franksens en aan al de bewoners der Jodenstraat te laten weten, dat zij hun herstel in de openbare achting, en de veiligheid van hun leven en hun eigendom verschuldigd waren aan 't vervolgd weesmeisje. Terzeldertijd werd door de regering met algemeene stemmen een som van driehonderd daalder uit de stadskas aan Grace Franksen geschonken voor de goede diensten, die zij aan de stad bezwezen had. Mozes Franksen voegde uit eigen beurs er nog driehonderd bij, zeggende, dat hij het ongelijk in vroeger dagen zijn jeugdige niet aangedaan, wilde vergoeden, en dat nooit iemand meer zou hooren, dat hij haar berispte, omdat zij een Christin werd; daardoor toch, zeide hij, had zij geleerd zich zoo goed en zoo edel te gedragen.

De Christelijke weduwe, die het meisje zoo goed had onderwezen en beschermd, erkenden hij en de zijnen op eervolle wijze als de beste vriendin, die zij in Frankfort hadden, en te midden der algemeene vreugde werd juffrouw Wesler in zooverre van haar ziekte hersteld, dat zij met Grace naast zich haar plaats onder de voornaamste Christenen kon innemen, die Mozes genoodigd had op een feest tot gefachtemis der verlossing van zijn familie en zijn volk uit het gevaar, dat hen voor de eerste maal sedert hun nederzetting in de stad bedreigd had. De tijden waren dus voor de weduwe en haar pleegdochter zeer veranderd;

kwamen zij nu door 't Jodenkwartier, zoo werden zij door de jengdigen begroet en door de ouden gezegend; maar nog veel beter vrucht dezer gebeurtenis was, dat zij eenigermate den ijzeren slagboom des vooroordeels tegen het Christelijk geloof en den Christelijken wandel wegnaam, die zoo lang de Jodenstraat had gekenmerkt; ja men hoorde ouderlingen der synagoge wenschen, dat hun dochters mochten opgroeien tot zulke wijze en goede meisjes als Grace Franksen, de pleegdochter uit 's de Vliegende Vos."

